

Mit tehet egy tanár, ha Budai Ilonáról kell beszélnie egy olyan osztályban, ahol egy gyerek családját fiatalabb, gazdagabb férfiert hagyta el az édesanyja? Hogyan beszélgethetünk Kómíves Kelemennéről olyan családok gyermekeivel, ahol az anyának nincs beleszólása a közös életükkel kapcsolatos döntésekbe?

Egy tapasztalt tanárnak valószínűleg nem jelent különösebb problémát a fenti kérdés. Nekem viszont, kezdőként rengeteg átgondolnivalóm akad. Egy viszonylag elszigetelt, tradicionális családi viszonyokra épülő mezőségi falu hetedikeseivel próbálom megismertetni a balladák világát. Olyan emberekkel foglalkozom, akik sokszor élesben tapasztalnak meg bizonyos költészetté esztétizált balladai szituációkat.

Írásomban azt vizsgálom, hogy ennek a problémának, tanári feladatnak a feldolgozásához milyen segítséget nyújtanak a forgalomban lévő tankönyvek¹, hogyan viszonyul a kérdéshez az aktuális tanterv.²

Azért tartom fontosnak a tankönyvek vizsgálatát, mert a szövegek értelmezésekor minden esetben a bemutatott élethelyzetek értelmezése is felmerül. Tizenkét-tizenhárom éves gyerekek esetében ennek különös jelentősége van.

Ez az elgondolás azt is megkívánja, hogy az irodalmat ne tekintsük az élettől elkülönülő, fennkölt magasságokban lebegő jelenségnek, hanem észrevegyük a kettő közötti szerves kapcsolatot.³ A művészi alkotás nem pusztán elemzésre született tárgy, hanem egy kulturális gyakorlat szerves része. Különösen érvényes ez a népköltészetre, ahol minden elemnek jól meghatározott funkciója, jelentősége van.

„Nem szólhatok, fiam!”

A magyar népballadák olyan társadalmi rendszert képviselnek, melyben a nemekhez, életkorhoz, tulajdonjoghoz kapcsolódó szerepek szigorúan behatároltak. A hatalom, a döntéshozás joga a férfit illeti. A nő, az anya csak a kijelölt esetekben cselekedhet. A megszólalás lehetősége, érvényessége nők és gyermekek számára egyaránt korlátozott. (Kómíves Kelemenné férje fogadalmának halálos áldozata lesz. Kádár Katát szerelmének anyja veszejt el, mert fiához nem tartja méltónak a jobbágyleányt.) A különböző társadalmi rétegek között éles határ húzódik, melynek átlépése konfliktushoz vezet. A népballadák éppen azokat az élethelyzeteket mutatják be, melyek egyetlen megoldása a végzetes tragédia. A tragédia oka legtöbbször a szigorú, tekintélyelvű szabályoknak való ellenszegülés, avagy éppen azok engedmény nélküli beteljesítése. A műfaj rendeltetése tehát az lenne, hogy a konfliktusokat legalább képletesen, a szimbólumok szintjén feldolgozni próbálja. Különösen a helyi jellegű balladák esetén előfordul, hogy megölnék valakit, s rövid időn belül, rá pár hónapra már balladája van az eseménynek. Így lehetnek ezek a szövegek hiteles közvetítői egy-egy közösség aktuális mentalitásának.

A népballadák izgalmas illusztrációk egy korrajzhoz, bepillantást engednek a magyar nyelv regionális, archaikus rétegeibe, közelebb hozzák őseink gondolkodásmódját. De hogyan lehet mindez több, mint vizsgára betanult meghatározások sora? Hogyan lehet megvalósítani a reflexív szövegértelmezést, mely során az archaikus világ és a mai társadalom közötti hasonlóságokra és eltérésekre is rávilágíthatunk?

„Mosdóvized vérré váljon, / Törülköződ lángra gyúljon” (Kádár Kata balladája)

Azokból a balladákból emelek ki néhány példát, amelyek leggyakrabban fordulnak elő a hetedikes tankönyvekben, melyekkel leghamarabb találkozunk a tizenkét-tizenhárom évesek (pl. Kómíves Kelemenné, Budai Ilona, Kádár Kata, A nagy hegyi tolvaj). Kómíves Kelemenné gondolkodás nélkül engedelmeskedik férjének, a családfőnek, s csendesen belesimul az élet számára megszabott rendjébe, ahol még saját neve sincsen, hiszen ő csupán valakinek az asszonya, Kelemenné. A legtöbb gyerek talán felkapja a fejét, és megkérdi, hogy miért nem szökött meg. A fogadalom betartása, a vállalt hivatás az emberi élet értéke fölé emelkedik.

A népballadákban a gyermek legtöbbször áldozat. A családjához visszakérezkedő Budai Ilonát elutasítják, magányba taszítják ugyan gyermekei, ők maguk azonban árvaságot vállalnak ezzel. Kómíves Kelemen fia csendes szenvedő, aki anyjához hasonlóan nem mond ellent apjának, hanem belehal a tragédiába.

Az egymástól eltiltott szerelmesek, a kényszerből megházasított fiatalok sosem az apjuknak panaszkodnak. A férfiakarattal a nő, a gyermek nem szállhat szembe a balladákban. Nő csak másik nővel vagy a gyermekével kerülhet konfliktusba. Kádár Katát Gyulainé (szerelme anyja) gyilkolja meg, a nagy hegyi tolvaj felesége is csak anyjával száll vitába szörnyű sorsa miatt. Nagy Bihar Albertné külön engedelnyt kér urától 4, hogy elmehessen a lányához látogatóba. Görög Ilona az anyjától kérezi szerelméhez. Bizonyos szövegváltozatokban a történet végén a legény nem engedi haza a leányt – tehát egyik esetben sem cselekedhet saját döntése szerint.

Az csak egy vígballadában történhet meg, hogy az asszony ellentmond urának. De ki nevet azon, hogy a Hej páva, hej páva főszereplőjét végül somfabottal téríti helyes útra hitvese?

Kádár Kata és párja belehalnak a tiltott szerelembe, Fogarasi István húga halálba menekül a kényszerházasság elől, a nagy hegyi tolvaj felesége saját levágott fejét küldeti haza bosszúból szüleinek. Idegennek eladott lányok, megerőszkolt szüzek, kegyetlen anyák, meggyilkolt szerelmesek történeteit olvassuk. A balladák nem tekintik magától értetődőnek ezeket az eseményeket, sok esetben éppen a szöveg, egy-egy szereplő, az elbeszélő fogalmaz meg erkölcsi ítéletet, akár kegyetlen átkot a helytelennek vélt tettekkel, döntésekkel, viselkedésmóddal kapcsolatban. Maga a helyzet azonban megoldatlan marad. A tragédia egy olyan társadalmi mechanizmus végzetes eredménye, melyre a népballada sem talál megoldást. Ezeket a történeteket tankönyvekből ismerik meg a kisiskolások. Talán nem ártana átgondolni, vajon eredetileg gyermekműfaj volt-e a ballada? Milyen helyzetekben, kik és kinek énekelték?

Hol a helye a rockballadának?

Az irodalomóra rávezethet a szövegek értelmezésére. Az esztétikai, stilisztikai elemzésen túl kibonthatunk sorskérdéseket, erkölcsi konfliktusokat, de kell-e, lehet-e ennek határt szabni tizenkét éves gyerekek esetében?

Mondhatjuk, hogy a tizenévesek a tévben ennél durvábbat is látnak, de a horrorfilmből, a híradóból, a brutális japán képregényekből nem kell felelniük, nem kell alapos jellemrajzot alkossanak a szereplőkről, s egy részt sem kell kívülről megtanulniuk. A ballada régen úgy tartozott az átlagember mindennapjaihoz, ahogy a ma emberéhez bármelyik populáris műfaj a vámpírfilmtől a rockballadáig. A nálunk használatban levő tankönyvek azonban ez utóbbiról nem vesznek tudomást, pedig éppen a médiatermékek jelentik az egyik reális értelmezési kontextust a gyermekek számára. Ezek bevonásával, feldolgozásával lenne esélyük arra, hogy ne passzív és kiszolgáltatott fogyasztókká váljanak, hanem eszközt kapjanak az őket körülvevő világ értelmezéséhez.

Az én esetem arra példa, ahol nem természetes, nem egyértelmű a diákok számára, hogy letűnt (avagy letűnően levő) társadalmi berendezkedést tükröző szövegeket olvasnak. A lányok nagy része például nem készül továbbtanulni általános iskola után, mert háziasszony lesz. Van olyan testvérpár is, akik közül egyértelműen csak a fiú továbbtanulásra szánnak pénzt, mondván, hogy a lányt majd eltartja a férje. Minimális motivációjuk van az iskolába járáshoz. Hogyan közelíthető meg a balladák világképe olyan gyerekek számára, akik sok esetben éppen az említett társadalmi sztereotípiák áldozatai? Ezek a gyerekek nagyon kevés alternatívát látnak más életformára.

Tankönyveink kultikus pozíciót szánnak a népballadának, de eltekintenek a bennük tematizált reális élethelyzetektől. Hogyha a tankönyv reflektálatlanul hagyja a kérdést, akkor a balladák is közrejátszhatnak a feudalizmusból ránk maradt társadalmi sztereotípiák konzerválásában.

Kötelezően választható

Az érvényben levő tanterv alapján kötelező megismertetni a hetedikeseikkel a ballada fogalmát, egyéni olvasásra legalább 2 ballada javasolt, ezenfelül pedig memoriterként még két szöveg. A program persze azt is kiemeli: „a nyelv funkcionális és társas szemléletének kell érvényesülnie (...) Ennek az elvnek a szellemében és az életkori sajátosságoknak megfelelően a tanulásban és az értékelésben a szöveggel végzett gyakorlatok, műveletek dominálnak, nem a meghatározások, öncélú osztályozások.” Ez a terv tehát évilleg lehetőséget nyújt kreatív szövegértelmezéshez, konstruktív tanításhoz.

Lássuk, hogyan ad lehetőséget e gyakorlati szemléletre a Romániában hozzáférhető kétféle tankönyv.5 Mindkettő első fejezete a balladák témakörére épül, műfajok szerint csoportosított tanulási egységekkel találkozunk.

„Mi a ballada mondanivalója?”

A Cseh Katalin-féle könyv6 rögtön egy háromnegyed oldalnyi elméleti bevezetővel alapozza meg a szövegekkel való találkozást. Itt a műfaj eredetéről, a történetek tragikus jellegéről, vívódó főhősökről, a műnemek keveredéséről olvashatunk. Ezután következik, mindenféle kommentár, szómagyarázat, jegyzet nélkül a Budai Ilona és a Nagy Bihal Albertné. Egy feladatsor után ismét elméleti összefoglaló következik; három bekezdésnyi tömör információ, melyet végül egyetlen, kétsoros definícióba sűrít a szerző. A lényeges adatok, ahogy ez a meghatározás is, piros színnel vannak kiemelve, hogy biztosan ne kerülhessék el a figyelmet. A könyv semmilyen formában nem utal a balladák néprajzi sajátosságaira, szómagyarázatot sem ad, holott jócskán akadnak olyan kifejezések, melyek feltehetően ismeretlenek a diákok számára.

Az így akadályozott olvasás eleve nem nyújthat sok élvezetet számukra. A feladatok háromnegyede a kétoldalnyi teoretikus alapozás bizonyítására, igazolására irányul. (Pl. Hogyan érvényesülnek a népballadák műfaji sajátosságai ebben a balladában? Igazold az olvasott balladából vett példákkal az alábbi állítást: a magyar népballadák előadásmódja szaggatott, drámai!) Ezekkel indul a szövegek feldolgozását, értelmezését segíteni hivatott kérdések sora.7 Ezután következik a felhívás: Jellemezd Kőműves Kelemént és a kőműveseket! Vajon a töredékes jellegű, metaforikus nyelvű balladák hőseiről rávezető kérdések nélkül is könnyen tud jellemzést egy átlagos hetedikese?

A megjelenített témával kapcsolatos kérdések között ilyeneket találunk: Beszélhetünk-e értelmes illetve értelmetlen áldozatról? Vitassátok meg! Hogyan érvényesül a balladában a szerelem mindent elsöprő, mindent felülmúló ereje? (ld Kádár Kata) Képzeld magad Kőműves Kelemenné helyébe! Hogyan búcsúztál volna asszonytársaidtól, illetve kisfiadtól? Mi a ballada mondanivalója? Nehéz úgy válaszolni ezekre a kérdésekre, hogy ne megszokott, sztereotipikus válaszokat kapjunk. Mit tanulhat a diák a közhelyekről,

hogya a magyar irodalomtankönyvben, tizenkét évesen a szerelem elsöprő erejéről olvas?

A könyv összesen két-három kérdésben próbál figyelmeztetni a népballadák születésének eredeti korára, itt azonban mindenféle segédanyag, utalás nélkül jelenik meg: Értelmezd a balladai történet társadalmi és történeti hátterét!

A vígballadákhoz kapcsolódó kérdések sem visznek előbbre, a Hej páva illusztrációja pedig csak súlyosbítja a helyzetet: a kis jóindulattal karikatúraként értelmezhető grafikán a kalapos, bajuszos székely ember éppen emeli a somfabotot, hogy nagyot vágjon vele a kendőbe bugyolált, rémült asszonyra. A fekete tusrajzon a nő ruhája, valamint a magasba emelt husáng pirossal van kiemelve.⁸ Arany János és Goethe balladái után újabb, még rendszerezettebb, kétoldalasra bővített, elméleti áttekintés következik. Az összefoglaló feladatok közül kettőt emelek ki. Az egyik azt kéri: Csoportosítsd a balladahősöket jó vagy gonosz cselekedeteik alapján! Na de mit tegyen az ember, hogya egyik-másik szereplő mindkét csoportba illene? Egy témát is kapunk szabad fogalmazáshoz: Megszerveztem a balladahősök találkozóját. Számomra ezt a találkozót elképzelni közelíthet egy pszichiátriai intézetben tett látogatáshoz, vagy lélektani problémákkal küzdő névtelenek önszegélyező csoportjához. Tizenkét éves gyerekek számára vajon mit jelentene?

„Támasszátok fel anyátok, árvák!”

A Tulit-féle tankönyv⁹ az előzőnél összetettebb, reflektáltabb képet ad a népballadáról, azok néprajzi jelentőségéről és mai értelmezhetőségéről. Itt is találunk ugyan „igazold, bizonyítsd, keresd ki” típusú feladatokat, de jóval több a gondolkodtató, a véleménynyilvánításnak teret adó kérdésfeltevés.

A fejezet Nagy László Adok nektek aranyvesszőt című irásának részletével indul. Az elvont és túlretorizált szöveg, a sok misztifikáló utalás nehezen érthető olvasmány egy hetedikes számára: „Hét éjszaka itt ülök álmatlan dunai ködben... Mert hét éjszaka olvasom már a Balladák könyvét. (...) Verjétek meg a temetőt! Támasszátok fel anyátok, árvák! Csapjátok meg azokat is, akik meghúzták a halálharangot a balladára.” – Ezek után merje egy diák is azt mondani, hogy nem tetszenek neki a balladák. A számomra inkább ijesztő, mint kedvcsináló bevezető után a könyv balladagyűjtemények felkutatására, megismerésére biztat. Hasznosnak vélem ezt a párbeszédet, amit más könyvekkel és néprajzi, kultúrtörténeti ismeretekkel indít a tankönyv. Ezután ismét Nagy László szavaival mondja el, hogy mennyire fontos, értékes a népköltészet. A beszélgetésindítónak szánt szövegek mellett azonban illúzióromboló ezt olvasni: Másoljátok le, majd tanuljátok meg a legfontosabbnak ítélt megállapításokat! A feladatsor úgy közelít a ballada fogalmához, hogy közben folyton felelevenít(tet)ji az elmúlt években szerzett ismereteket a műnemekről, népköltészeti alkotásokról. Az újonnan behozott műfaj rövid bemutatása itt narancssárgával van kiemelve a kék szövegtestből. A műfaj további sajátosságait azonban már nem kapjuk tölcserbe töltve, felsorolásként. Ez a könyv sem tér ki azelől, hogy ezeket az ismereteket valahogy átadja, de megpróbálja rávezető kérdésekkel, fokozatosan közölni az információt. Összegzésként pedig elég végignézni a félkövérrel szedett kulcsszavakat a feladatsorokban.

A Kőműves Kelemennével indító tankönyv először a népmese mint ismert szövegtípus vonatkozásában közelít a szöveghez. Itt már bejönnek olyan kérdések, mint: Kikerülhető lett volna-e a tragédia bekövetkezése? Kőműves Kelemenné miért fogadja el a neki szánt sorsot? Miért nem lázad ellene? Ez a könyv külön megjegyzi: „A ballada... eseményei szokatlanok... nem jellemzőek a mindennapi életre.” Ezután a szoros olvasás technikáját igénylő feladattal mutat rá arra, hogyan épül fel a ballada szövege, milyen arányban áll az események fontossága s a róluk való beszéd terjedelme. Tulit Ilona kérdéssorai nem hagyják magára a diákokat, nem kéri, hogy erkölcsi üzenetet, mondanivalót fogalmazzon, hanem folyton a szöveget irányítják, újraolvasásra, aktivitásra ösztönöznek. (Pl. A Kőműves Kelemenné szövegének melyik része tartalmazza az erkölcsi ítéletet?)

Hasonló, mégis sokkal használhatóbban megfogalmazott a történeti kitekintéssel kapcsolatos útbaigazítás: Fogalmazzátok meg történelmi ismereteitek alapján a tiltott szerelem és az erőszakolt házasság társadalmi és anyagi okait!

Minden balladát feladatsor követ, melyben felhasználhatók, újragondolhatók az addig szerzett ismeretek, megállapítások, melyek közé fokozatosan beépülnek a szövegek, történetek összehasonlítására vonatkozó gyakorlatok is. A könyv további olyan „kellemetlenkedő” kérdésekkel is bombázza a diákokat, melyekre nem feltétlenül vár választ, de előreviszi az értelmezést (pl. Van-e férje Budai Ilonának? Milyen veszély fenyegeti? Milyen társadalmi osztályhoz tartozik? Stb.). Tulit Ilona könyvén látszik az erőfeszítés, hogy ne autoriter, ismerethalmozó legyen, hanem kérdező, kérdezésre biztató. A bejártott tankönyvstruktúráról, tananyagbeosztástól azonban ő sem tud szabadulni.

Kreatív, valamivel eltávolítottabb feladatokkal is találkozunk (pl. Készítsetek leírást a ballada szerelem-virágairól!). Többféle balladameghatározást kínál, melyből ki-ki saját elgondolása szerint választhat. Persze, a vastagbetűs, fejezet végi összefoglaló itt is kihagyhatatlan; ami nem feltétlenül gond az előzők tekintetében, de azt már patetikus megjegyezni, hogy a székely népballadák „balladaköltészetünk legszebb darabjai”.

A kéket és narancsszint kombináló grafikák itt-ott bicsaklanak meg, hogy a balladák képes, allegorikus nyelvét mintegy tükröfordításban ábrázolják. Kőműves Kelemenné fia két lába között hosszan végigreped a föld. Egy másik képen, a Kádár Kata szövege mellett két lilium indázik kifelé két koporsóból. Az pedig már nevetségesen morbid, ahogy a moldvai népviseletbe öltözött pár rémülten bámulja a deszkaasztalon heverő, gyolcsba bugyolált emberfejet (illusztráció A nagy hegyi tolvajhoz).

Mivel állítsuk meg magas Déva várát?

A Cseh Katalin által szerkesztett tankönyvben a szövegek nagy százalékban illusztrációnak tekinthetők a műfaji, stilisztikai ismeretek bővítéséhez. Kis erőfeszítést sem tesz a tizenkét-tizenhárom évesek kalandvágyának, vitaszomjának kihasználására, nem próbál alkalmazkodni az életkorbeli sajátosságokhoz, továbbvisz egy évtizedek óta működő autoriter szemléletet. Nincsenek tankönyvön kívüli szövegekre, könyvekre, véleményekre történő utalások.

Mindkét könyv nagyon kevés személyes motivációt ad az olvasáshoz a balladáról szóló fejezetben. Egy serdülőkorú fiatalnak valószínűleg nem elég az, hogy szép, ősi és nemzeti kincseket olvas. A szövegek mai értelmezhetősége, a megjelenített szituációk aktualitása egyik esetben sem elég erőteljesen felvetett probléma. Meglepően kevés szó esik a népballadák zeneiségéről; arról, hogy más művészeti ágak hogyan értelmezték, értelmezik ezeket az alkotásokat, arról, hogy más népeknél milyen jellegű balladák

találkozhatunk, milyen nemzetközileg ismert hősökről hallunk naponta, s nem is tudjuk, honnan származnak. Izgalmas, hasznos felismerésekhez vezethetne például egy olyan feladat is, amely a diákok által ismert rockballadák szövegeit, gondolatvilágát hasonlítani össze a népballadákkal.

A tanárnak kényelmes lehet használni a biztos kategóriákat, bejáratott kérdéssorokat működtető könyveket. Ehhez lényegében nem is kell sokkal többet tudni, újragondolni, mint amit ő maga is megtanult annak idején, hetedikben. Bár a Tulit-könyv egy szinttel komplexebb, feladatai összetettebbek, az sem próbálja megkérdőjelezni azoknak a társadalmi sztereotípiáknak az érvényességét, melyek aktuális problémái (kellene legyenek) a közgondolkodásnak.

Miközben a társadalmi célú hirdetések a családon belüli erőszak ellen küzdenek, a mi tankönyveinkben asszonyverő székelyeket látni. Miközben a sokféle médium a társadalmi nemi szerepek újraértékeléséről beszél, a könyveinknek nincs bátorsága hangsúlyosabban összekapcsolni a balladák szövegeit ezzel a kérdéssel. E tankönyvek használata persze nem kötelező, a szövegeket és a hozzájuk kapcsolódó feladatokat a tanár választhatja meg. Pillanatnyilag azonban több ezer romániai magyar diák nyitja ki naponta ezeket a kiadványokat.

A megoldás valószínűleg nem az, hogy a balladákat kivesszük a tantervből. A rövid, ritmikus műfaj tömörsége, érzelmi, erkölcsi feszültsége a legtöbb hetedikes számára izgalmas olvasmányélmény. Szimbolikája éppen arra szolgál, hogy feldolgozhatóvá, elmondhatóvá tegye az emberi sorsok olyan útvesztőit, amelyekről a hétköznapiok nyelvén nem lehet (mert sokszor nincs rá szó) vagy nem szabad(ott) beszélni.

A tankönyvek a balladáknak jobbra magas irodalmi, stilisztikai, esztétikai értékét hangsúlyozzák, s feladataik is ezeknek a sajátosságoknak a bizonyítására, azonosítására szolgálnak. De mi haszna lesz a gyerekeknek abból, hogy egy szövegben megkeres három művészi jelzőt, két hasonlatot, egy metaforát és egy ismétlést? Gyakran olvashatunk a népköltészeti alkotások megindító egyszerűségéről, tisztaságáról, az archaikus világkép példaértékűségéről is. Nem ártana közelebbről megvizsgálni azt a világképet. Elsősorban azért, mert nem biztos, hogy a történelemórákon elég tudást szerez ezzel kapcsolatban a diák. Másrészt pedig a stilisztikai elemzésen túl célszerű a személyes motivációt is előhívni az olvasás során. A „te mit tettél volna?” jellegű feladatok mellett komparatív gyakorlatok is hasznosak lennének a balladák világképének megismeréséhez. Melyek azok a döntéshelyzetek, amelyekben a balladák hőseivel találkozunk? Ma aktuálisak-e ezek a kérdések? Hogyan oldhatók meg az egyén problémái a balladai mentalitás szerint, s hogy oldhatók meg a mi korunkban? A férfi, a nő, a gyermek cselekedeteinek, megszólalásának lehetőségei és következményei régen és ma.

Manapság nem születnek népballadák, arra is csak ritkán van példa, hogy falvakon valaki balladát mond. Érdemes lenne azt is megfigyelni, hogy milyen műfajok váltották fel, vették át a helyét a népballadának. Felváltották egyáltalán, vagy a társadalom szerkezete, működése változott meg, s a közösség, az egyén igényei alakultak át?

A gyerekek számára az is kihívást jelenthet, ha ők maguk keressenek nyomokat, bizonyítékokat a népballadák továbbélésére, átörökítésére, feldolgozásaira. Egy ilyen jellegű feladat nemcsak kulturális műveltségük szélesítését szolgálhatja, de szemlélteti hagyomány és újítás kapcsolatát, a kultúra változásainak folytonosságát is.

Az olvasói aktivitást, a tudás gyakorlati alkalmazását motiváló tankönyvi feladatok talán indokoltabbá, ésszerűbbé tennék a népballadák iskolai feldolgozását. Segíthetnének abban, hogy gondolkodó, saját élethelyzetére reflektálni tudó, s ne bemagolt információkat és közhelyeket ismételtető felnőtt emberek kerüljenek ki az iskolából.

JEGYZETEK

1 Székelyné Cseh Katalin: Magyar nyelv és irodalomolvasás. Tankönyv a VII. osztály számára. Ed. Didactică și Pedagogică, Bukarest, 2000. Tulit Ilona: Magyar nyelv és irodalomolvasás. Tankönyv a VII. osztály számára. T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2005.

2 Programe școlare. Limba și literatura maghiară a maternă. Clasele a V-a – a VIII-a. Online: http://curriculum2009.edu.ro/Ciclu_gimnazial/

3A műközpontú művészetszemlélet valamint a társadalmi – kulturális – történelmi kontextust is figyelembe vevő irányzatok rövid áttekintéséhez lásd: Bán Zsófia: Van-e az irodalomnak neme?, előadás a Mindentudás Egyetemén. Online: <http://www.mindentudas.hu/ban/20040419banzsofia27.html>

4 A családi hierarchiát jelzi a balladai fogalomhasználat is.

5 Székelyné Cseh Katalin: Magyar nyelv és irodalomolvasás. Tankönyv a VII. osztály számára. Ed. Didactică și Pedagogică, Bukarest, 2000. Tulit Ilona: Magyar nyelv és irodalomolvasás. Tankönyv a VII. osztály számára. T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2005.

6 Székelyné Cseh Katalin: i. m. 4. o.

7 l. m. 8. o.

8 l. m. 21. o.

9 Tulit Ilona: Magyar nyelv és irodalomolvasás. Tankönyv a VII. osztály számára. T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2005.

Kategoria: Disputa
Denumire autor: Nagy Anna

Látó Szépirodalmi Folyóirat